

РЕЦЕНЗИЯ

от

Проф. д.н. Мариела Деливерска

Висше училище по застраховане и финанси

на дисертационен труд за присъждане на научна степен „Доктора на науките“

в област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки

Професионално направление 3.8. Икономика

Автор: д-р Божена Агнешка Сова

Тема: Косвените данъци и тяхното влияние върху нивото и структурата на приходите в държавния бюджет. Анализ по примера на Полша за 2017-2021 г.

УВАЖАЕМИ ЧЛЕНОВЕ НА НАУЧНОТО ЖУРИ,

Основание за изготвяне на настоящата рецензия е Заповед № 105 от 01.03.2023 г. на Ректора на Висшето училище по застраховане и финанси за провеждане на процедура по защита на дисертационен труд за присъждане на научна степен „доктор на науките“ в област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки, по професионално направление 3.8. Икономика.

Конкурсната процедура се развива в съответствие с изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България и Правилника за неговото прилагане, както и в съответствие с изискванията на вътрешната уредба на Висшето училище по застраховане и финанси.

В рамките на конкурсната процедура, към дисертационния труд на тема „Косвените данъци и тяхното влияние върху нивото и структурата на приходите в държавния бюджет. Анализ по примера на Полша за 2017-2021 г.“, авторът д-р Божена Сова представя документация съдържаща автобиография, автореферат към дисертационния труд, списък и резюме на научни публикации, научни статии, авторска справка за приносите в дисертационния труд, справка за изпълнение на минималните национални изисквания за придобиване на НС „доктор на науките“.

- **КРАТКА БИОГРАФИЧНА ИНФОРМАЦИЯ И ДАННИ ЗА КАНДИДАТА**

Представеният за рецензиране дисертационен труд е разработен от Божена Агнешка Сова. От представената в рамките на конкурсната процедура биографични данни е видно, че кандидатката притежава образователна степен „магистър“ по икономика, като през 1997 г. е придобила образователна и научна степен „доктор“ в професионално направление „Икономика“. От 2018 година заема длъжността „декан“ на Колеж по управление в гр. Жешов, Полша.

Във връзка с разработването на дисертационния труд и с оглед осигуряване на публичност на получените в рамките на дисертационната разработка резултати и приноси, дисертантката е представила за отпечатване и е реализирала 28 (двадесет и осем) научни публикации.

Впечатление прави, че значителна част от представените научни публикации във връзка с дисертационния труд са самостоятелни разработки на автора и които не са публикувани в съавторство.

Статиите обхващат теми насочени към представяне на съотношение и разграничаване на основни понятия, както и анализ на данъчни въпроси с особен акцент върху преките данъци и върху перспективите за по-нататъшното им хармонизиране с правилата на Европейските общности.

През 2019 г. авторът разработва и публикува монографичен труд на тема „Икономически системи и тяхното развитие и неравенство в доходите в избрани постсоциалистически страни“, като в рамките на изследване по темата е разработен и представен анализ на явлението неравенство в доходите в страните от бившия Източен блок.

В рамките на монографичния труд, авторът изследва и идентифицира факторите, които влияят върху неравенството в доходите в постсоциалистическите страни. Представени са резултати от проведено емпирично изследване за идентифициране на индикатори, които влияят върху нарастването или намаляването на неравенството в доходите в страната.

Дисертантът в своите научни разработки изследва задълбочено влиянието на процеса на данъчна хармонизация, в избрани страни от ЕС-25, върху бюджетните приходи, като едновременно с това реализира и представя сравнителен анализ.

Научните интереси и проучвания осъществени и представени от кандидата са насочени към изследване на степента, в която полските косвени данъци са приведени в съответствие със законодателството на Европейския съюз (ЕС), с особен фокус по-специално по отношение на акцизите.

В рамките на представения за рецензиране дисертационен труд, авторът д-р Божена Сова изследва темата за „Косвените данъци и тяхното влияние върху нивото и структурата на приходите в държавния бюджет“, като в рамките на научната разработка е детайлно анализиран времеви период 2017-2021 г.

Дисертационният труд е разработен в съответствие с нормативно установените изисквания.

• ***АКТУАЛНОСТ НА ТЕМАТИКАТА И ЦЕЛЕСЪОБРАЗНОСТ НА ПОСТАВЕНИТЕ ЦЕЛИ И ЗАДАЧИ***

Държавният бюджет има ключова роля, като може да бъде определен като инструмент без който е невъзможно да бъде провеждана икономическа политика. Характерна особеност е, че за съществуването на бюджета, е необходимо да бъдат изпълнени условия свързани както със съществуването и функционирането на държавата, така и със степента и нивото на развитие на паричното стопанство.

В рамките на представения дисертационен труд, дисертанта застъпва тезата, че за съществуването на бюджета, трябва да са изпълнение две основни условия, а именно: наличието на държава и наличието на парично стопанство.

Формирането, реализирането и изпълнението на държавния бюджет има непосредствена връзка с фискалната политика във всяка държава. Бюджетната прогноза и перспектива в краткосрочен и в средносрочен план, следва да се обвързва със заложен приоритет за запазване на стабилността на публичните финанси. Действително в икономическата и политическите науки под фискална политика се разбира наборът от решения и действия, чрез които правителството променя равнището на разходите и данъчното облагане, за да въздейства върху националната икономика на съответна държава.

В разработването и представянето на дисертационния труд от дисертанта е подкрепена тезата, че всяка държава основава своето функциониране на политически, икономически, вътрешни, външни, материални и нематериални дейности. Поставен е

акцент върху обстоятелството, че основният аспект на проспериращата държава е данъчната система, благодарение на която държавата разполага със собствени средства, които е в състояние да насочи за покриване на държавни разходи.

Темата за „Косвените данъци и тяхното влияние върху нивото и структурата на приходите в държавния бюджет“ безспорно актуална и значима, като в рамките на разработването на дисертационния труд, дисертанта коректно и точно формулира като основна цел, да се направи оценка на нивото на структурата и динамиката на бюджетните приходи от косвени данъци.

Поставената в рамките на дисертационния труд цел е постигната чрез реализирането на конкретно формулиране задачи, а именно:

- преглед на научните постижения и детерминанти на фискалната ефективност на данъка,
- идентифициране на причините, обхвата и напредъка на хармонизирането на косвените данъци с особен акцент върху ДДС,
- определяне на показатели за фискална ефективност на косвените данъци,
- определяне на разликата в ДДС.

За целите на научното изследване, авторът формулира три изследователски хипотези, включващи:

хипотеза 1 - Хармонизирането на правните норми в областта на косвените данъци в Европейския съюз (особено ДДС и акцизите) допринася за фискалната ефективност на тези данъци;

хипотеза 2 - Структурата на данъците е основен фактор за определяне на тяхната фискална ефективност;

хипотеза 3 - Спецификата на косвените данъци и изпълняваните от тях нефискални функции (особено по отношение на акциза) оказват влияние върху тяхната фискална ефективност.

При така формулираните научни хипотези, авторът проучва и представя характеристиките на данъка, неговите структурни елементи, функции, както и тяхната класификация, но едновременно с това изследва съвременната данъчна система в Полша, като вземат предвид източниците на приложимото международно и национално данъчно право.

От важно значение е да бъде отчетено обстоятелството, че като правило фискалната и паричната политика се използват съвместно, за да се подпомага изпълнението на националните икономически цели.

Политиката в областта на данъците се характеризира с предвидимост, като същевременно следва да се насърчава развитието на бизнеса и инвестиционната активност чрез запазване на ниските данъчни ставки за преките данъци, широка данъчна основа и данъчни преференции. Важна роля за постигане на заложените цели на данъчната политика, както и за увеличаване на приходите от данъци, осигурителни вноски и такси, има повишаването на ефективността при тяхното администриране.

- ***ХАРАКТЕРИСТИКА И ОЦЕНКА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД И МЕТОДИКА НА ИЗСЛЕДВАНЕТО***

Дисертационният труд е в обем от 396 стандартни страници, в структурно отношение съдържа уводна част (въведение), 7 (седем) самостоятелни глави, изводи, приноси, заключение и библиографска справка на използвани източници.

Библиографията се състои от общо 504 източника, включващи монографични трудове, научни статии и нормативни актове. Впечатление прави богатия набор от заглавия и източници.

Сред източниците на позоваване от дисертанта, могат да бъдат открити нормативни вътрешноправни и международноправни актове, както и научни и литературни източници.

Използваните методи при разработване на дисертационния труд са прецизно подбрани и правилно използвани. Методите на изследване взаимно се допълват, което позволява информацията да бъде многостранно оценена.

В рамките на дисертационния труд е разработен анализ на механизмите регламентация и приложение на данъчното законодателство, както в Република Полша, така и в рамките на Европейския съюз.

Обърнато е внимание на различни по естество принципи при осъществяване на специфична дейност по установяване и събиране на данъци от приходната администрация и публичните държавни органи.

Дисертантката умело и аргументирано насочва вниманието към въпроса за важността, ролята и значението на отделните данъци, по-конкретно в контекста на

данъчната основа и данъчните ставки за акцизни стоки. Очертава значението на тези елементи, като фактор при представянето на причинно-следствен анализ, и реализирането на описателно-статистически анализ на структурата и динамиката на явления в приходната дейност на публичните органи.

Анализирани са и са представени специфичните норми на националното законодателство, въз основа на които се базира в основа степен реализиране на данъчната политика в Република Полша.

Заложената от автора цел на дисертационния труд е постигнала чрез реализирането на точни и ясни задачи, формулирани изчерпателно в дисертационния труд. Наред с основните задачи, за извършване на оценка на нивото на структурата и динамиката на бюджетните приходи от косвени данъци, дисертантката е формулирала и като важен етап, идентифициране на национални, регионални и международни проблеми на регулирането на бюджетни дейности и данъчни процеси, с оглед установяване на съществени характеристики на косвените данъци, оказващи влияние върху приходната част в бюджета.

Използваните методи на изследване при разработване на дисертационния труд включват освен друго и методите на анализ и синтез, аналогия, системни методи на изследване и проучване, както и формално-логически и диалектически методи на познание.

- ***ХАРАКТЕРИСТИКА И ОЦЕНКА НА АВТОРЕФЕРАТА КЪМ ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД***

Към дисертационния труд е изготвен и представен автореферат, който е с обем от 50 страници. В него са включени общата характеристика на разработката, структурата и съдържанието ѝ.

Представено е кратко изложение на дисертационния труд, като е акцентирано главно върху постигнатите резултати, направените изводи и заключения.

Общата ми оценка за автореферата е, че той представя конкретно с необходимата яснота основните моменти от дисертационния труд.

- ***ПРИНОСИ И ЗНАЧИМОСТ НА РАЗРАБОТКАТА ЗА НАУКАТА И ПРАКТИКАТА***

Представеният дисертационен труд на тема „Косвените данъци и тяхното влияние върху нивото и структурата на приходите в държавния бюджет. Анализ по

примера на Полша за 2017-2021 г.“ представлява цялостна научна разработка, посветена на значими аспекти на обществените отношения, възникващи в сферата на данъчно-правното и финансово-административно регулиране на дейности свързани с набиране на средства и реализиране на приходи в държавния бюджет. Съществен акцент е поставен върху косвените данъци, тяхното значение и влияние върху нивото и структурата на приходите и държавния бюджет.

В дисертационният труд се анализира обществено-значимия финансов, икономически и правен аспект при регулиране на бюджетни процеси и прякото отношение на косвените данъци спрямо общата държавна данъчна и бюджетна политика.

Във връзка с необходимостта от предприемане на действия и мерки, допринасящи за осигуряване и гарантиране на стабилност и сигурност на бюджета и на икономическата дейност в цялост, от съществена важност и значимост е както осъществяването на контролни функции от публичните и държавни органи, така също и определяне на рамка за предотвратяване и коригиране на прекомерен дефицит на държавен бюджет.

Въз основа на цялостната оценка и анализ на представения в рамките на конкурсната процедура дисертационен труд, могат да бъдат открити конкретни приноси имащи научно-теоретичен характер, но също и практико-приложно значение.

При анализ и разработване на изследваната тема, авторът идентифицира съществени предизвикателства пред публичната власт, при реализиране на данъчна политика в Република Полша. В рамките на дисертационния труд са проследени и анализирани промените и измененията при осъществяване на фискална дейности при реализиране на данъчна политика в Република Полша през годините. Едновременно с това, е направен опит от страна на автора да се отговори на въпроса доколко затягането на данъчната система, въведено през годините в Република Полша, е допринесло за увеличаване на бюджетните приходи, както и кои стъпки и действия могат да бъдат характеризирани като такива с най-голям съществен принос в тази посока.

С приносен характер е представеното изследване и формулираните въз основа на направения обстоен анализ резултати по отношение на цялостния процес по хармонизиране на законодателството в Република Полша и по-конкретно привеждане

на рамката свързана е косвените данъци в съответствие с концепцията за единен общ пазар.

Авторът умело аргументира тезата, че данъчните въпроси и фискалната политика в общ контекст представляват голям интерес за законодателната власт на държавата и суверенитетът в тази област е един от определящите фактори за държавната независимост.

С особена добавен стойност в рамките на дисертационния труд, могат да бъдат открити спецификите очертани от дисертанта резултати, въз основа на реализирано проучване, свързано с действия на полското правителство, насочени към изменение на данъчната система, с цел увеличаване на реалните данъчни приходи, особено в областта на ДДС.

Представен е сравнителен анализ извършен в рамките на научната разработка по темата, пряко свързана с аспекта „план – изпълнение“ на бюджетните приходи, въз основа на който анализ са открити причини за различията при изпълнението на приходи от ДДС. Изследвана е зависимостта и обвързаността на резултатите от реализиране на фактори на икономическата, социалната и здравната среда, включително в период на повишен риск за общественото здраве в следствие на разпространение на пандемията от COVID-19.

С приносен характер е разработената и представена в рамките на дисертационния труд оценката на бюджетните приходи от данъци върху хазарта.

- ***ПРЕЦЕНКА ЗА ИЗПЪЛНЕНИЕ НА МИНИМАЛНИТЕ НАЦИОНАЛНИ ИЗИСКВАНИЯ***

От представената в рамките на конкурсната процедура документация, е видно съответствие на реализираната от докторанта дейност по разработка на дисертационния труд и представена научна продукция съобразно критериите и минималните национални изисквания за придобиване на научна степен „доктор на науките“ в област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки, по професионално направление 3.8. Икономика.

- **БЕЛЕЖКИ И ПРЕПОРЪКИ**

Препоръчвам на дисертантката, с оглед значимостта и актуалността на разработената в рамките на дисертационния труд тема, в бъдеще да разшири обхвата на изследване, като проучи, анализира и представи практическите ползи от прилагането на адекватни административно-правни и икономически механизми за превенция и противодействие избягване внасянето на данъци от данъчнозадължените лица. Този аспект на изследване би разширил допълнително и обогатил представянето на формулираната от дисертанта теза, че данъците са един от основните източници на приходи за държавния бюджет и местното самоуправление.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Предвид изпълнението на всички нормативно установени изисквания за разработване и защита на дисертационен труд за присъждане на научна степен „доктор на науките“, съгласно изискванията на ЗРАСРБ, и на Правилника за неговото прилагане, и с оглед на цялостната оценка на посочените по-горе приноси в представения дисертационен труд, **давам положителна оценка на дисертационния труд и предлагам на уважаемите членове на научното жури да гласуват положително за присъждане на научна степен „Доктор на науките” на д-р Божена Агнешка Сова** в област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки, Професионално направление 3. 8. Икономика.

10.04.2023 г.

Рецензент:

(п)

Проф. д.н. Мариела Деливерска